

ANALIZA UTJECAJA TURIZMA NA PROMJENE KULTURNIH VRIJEDNOSTI IZ PERSPEKTIVE ETNOGRAFSKOG FILMA

Gerić, Nikolina

Undergraduate thesis / Završni rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:813195>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-23**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

Fakultet za interdisciplinarne, talijanske i kulturološke studije

Nikolina Gerić

**ANALIZA UTJECAJA TURIZMA NA PROMJENE KULTURNIH
VRIJEDNOSTI IZ PERSPEKTIVE ETNOGRAFSKOG FILMA**

Završni rad

Pula, 2019.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

Fakultet za interdisciplinarne, talijanske i kulturološke studije

Nikolina Gerić

**ANALIZA UTJECAJA TURIZMA NA PROMJENE KULTURNIH
VRIJEDNOSTI IZ PERSPEKTIVE ETNOGRAFSKOG FILMA**

Završni rad

JMBAG: 0303064444

Studijski smjer: Kultura i turizam

Predmet: Antropologija turizma

Znanstveno područje: Humanističke znanosti

Znanstveno polje: Etnologija i antropologija

Znanstvena grana: Etnologija

Mentor: izv.prof.dr.sc. Andrea Matošević

Pula, 2019.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana Nikolina Gerić, kandidat za prvostupnika studija Kulture i turizma ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

U Puli, 16. rujna 2019.

Potpis:

IZJAVA O KORIŠTENJU AUTORSKOG DJELA

Ja, Nikolina Gerić dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom "Analiza utjecaja turizma na promjene kulturnih vrijednosti iz perspektive etnografskog filma" koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama. Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, 16. rujna 2019.

Potpis:

Sadržaj

UVOD	1
ETNOGRAFIJA I ETNOGRAFSKI FILM	3
Etnografija.....	3
Vizualna antropologija	5
Dokumentarni film	5
Etnografski film.....	6
KULTURNA ANTROPOLOGIJA	8
Kultura.....	8
Identitet.....	10
Identitet turista.....	10
Identitet lokalnog stanovništva.....	11
TURIZAM.....	13
Kulturni turizam	13
Kulturni kontakt i kulturni konflikt.....	14
Interakcija kulturnog identiteta i turizma	15
Globalizacija turizma	15
KRITIČKA ANALIZA FILMA „FRAMING THE OTHER“	17
KRITIČKI OSVRT NA FILM „FRAMING THE OTHER“	22
ZAKLJUČAK	24
Literatura	27
Popis slika	29
SAŽETAK.....	30
SUMMARY	31

UVOD

Danas se može reći da je film jedan od najraširenijih medija koji osim zabavne uloge ima i svoju onu informativno obrazovnu. Jedna od takvih vrsta filmova je i etnografski film koji će biti polazišna točka pri izradi ovog završnog rada.

Kao razlog odabira upravo ove teme završnog rada Analiza utjecaja turizma na promjene kulturnih vrijednosti iz perspektive etnografskog filma, ističe se potreba i želja da istraživanja provedena u marginaliziranim područjima dobiju tendenciju biti općeprihvaćena u današnjem društvu. Štoviše, strah od nepoznatoga je nešto što je urođeno svakom čovjeku, stoga možemo istaknuti da je ovaj oblik istraživanja i način na koji se vizualno prenosi do krajnjeg korisnika, gledatelja, jedan od najkvalitetnijih da se taj zazor od „Drugoga“ ukloni ili pak smanji. Također, jedan od motiva za izradu rada s ovom temom jest i svjesnost opasnosti koje globalizaciju turizma donosi. Danas je sve veći broj lokalnih zajednica i društava koje su svoj primarni izvor financiranja podredili isključivo turizmu, pa se postavlja pitanje što će s tim destinacijama biti u slučaju smanjenja intenziteta turizma. Iako je to problem pred kojim se nalaze brojne razvijene destinacije, a u kojima se prijetnje globalizacije ne osjete u tolikoj mjeri, važno je pitati se što će biti s destinacijama koje su slabije razvijene, a koje su se odrekle svojih primarnih djelatnosti kako bi se usmjerile na profit od turizma. Pretpostavka je da će se razvijene zemlje orijentirati ka drugim oblicima industrije, dok će se slabije razvijene zemlje moguće pronaći pred zidom bez mogućnosti daljnjeg razvoja, a negdje i bez mogućnosti življenja. Polazeći od te pretpostavke, ovaj rad se i sumjerio ka analizi etnografskog filma kao posebne forme proučavanja i prezentiranja življenja zajednica.

Etnografski film je vizualno umjetničko djelo koje u svom nastajanju ujedinjuje kako umjetnički tako i znanstveni izraz uzimajući pri tome u obzir nužnost odgovaranja na potrebe društva i umjetnosti. Etnografski film, kao dio etnologije, u današnje vrijeme uvelike doprinosi kvaliteti i lakoći istraživanja. Shodno tome, u ovom radu analizirat će se sama kategorija etnografskog filma, ali će se njegovo postojanje upotpuniti elementima turizma koji gdjekad utječu na razloge njegova nastajanja.

Cilja rada je ispuniti hipotezu o utjecaju globalizacije turizma na kulturne vrijednosti, a sve to promatrano iz prizme etnografskog filma „Framing the other“. Film je produciran u ožujku 2010. godine u režiji Ilja Koka te Willema Timmersa.

U prvom dijelu rada definirat će se ključni pojmovi etnografije, njezina uloga i značenje za sociokulturna istraživanja. Potom će se predstaviti vizualna antropologija koja će se dodatno upotpuniti potpoglavljem o etnografskom filmu. Drugo poglavlje prikazat će značaj kulturne antropologije, te naznačiti utjecaj kulture i identiteta pri interakciji turista s lokalnim stanovništvom. U trećem dijelu rada usmjerenje će biti na turizam i analizu njegovih pozitivnih i negativnih utjecaja. Nadalje, bit će objašnjen kulturni turizam, motivator nastajanja turizma u pojedinim područjima što u konačnici i dovodi do nastajanja dijela žanra etnografskog filma. Reći ćemo nešto više o kulturnim konfliktima, interakciji kulturnog identiteta i turizma, a čitavo poglavlje zaključit će se potpoglavljem o globalizaciji turizma i njezinom utjecaju na promjene u tradiciji. Zadnja dva poglavlja analizirat će film „Framing the other“ prema elementima etnografskog filma, a potom će se kritički osvrnuti na sam film s obzirom na teorijski dio naveden u prva tri poglavlja.

Rad je nastao prikupljanjem podataka vezanih za navedenu temu: Analiza utjecaja turizma na promjene kulturnih vrijednosti iz perspektive etnografskog filma. Pri izradi rada koristile su se metode analize i sinteze, komparacije pisanog sadržaja. Također, korištena je dostupna literatura, internet izvori i stručni članci te filmski uradak „Framing the other“.

ETNOGRAFIJA I ETNOGRAFSKI FILM

Etnografija kao temeljna točka polazišta ovoga rada zahtjeva dodatna pojašnjenja s ciljem kvalitetnijeg razumijevanja daljnje analize sadržaja. Shodno tome, u narednim potpoglavljima nastojat će se detaljnije analizirati samo značenje etnografije kao opisnog dijela etnologije, znanosti kojoj pripada. Potom će se fokus staviti na pojašnjavanje ključnih pojmova kao što su etnografski film, navest ćemo poticaje za njegov nastanak, povijest i razvoj sve do danas, a na kraju će se interpretirati vizualna antropologija kao jedan od načina antropološkog istraživanja.

Etnografija

Jedna od definicija etnografije definira ju kao sustavno prikupljanje podataka koji su prvenstveno orijentirani na kulturna obilježja određene živuće zajednice, a najčešće su to marginalne skupine ljudi poput plemena, etničkih manjina, ruralnog stanovništva ili pak samog pojedinca.¹

Kada je riječ o etnografiji, tu svakako valja istaknuti i granu znanosti kojoj pripada, etnologija. Naime, već iz samoga značenja riječi (etno + logija: narodnoznanstvo) jasno se vidi da je ovo znanost koja je usmjerena na proučavanje ljudskog društva i kulture. Prema tome, ova znanost će svoj značaj temeljiti na posebnom značenju kulture za koji tvrdi da je naučeni dio ljudskog života, no predodređen povijesnim značajkama te im upravo takva kultura daje posebno značenje i prepoznatljivost s obzirom na druge kulturne sredine. Također, dolaskom modernog vremena, javlja se sve veća potreba za razumijevanjem „onog drugog“. Štoviše, kako bi se zadovoljila ta potreba, brojne znanstvene discipline svoja istraživanja usmjeravaju upravo ka tom cilju. Takva su istraživanja u pravilu kvalitativne prirode, što dovodi do povećanja etnografske terenske prakse.

„Etnografija se ponekad poistovjećuje sa sudioničkim promatranjem ili terenskim radom, ona podrazumijeva istraživanje ljudskih zajednica, odnosno ljudi u njihovom svakodnevnom okruženju te omogućuje bliskost istraživanja i istraživanih koja se ostvaruje u direktnom

¹ <http://struna.ihj.hr/naziv/etnografija/21086/>, 27.8.2019.

razgovoru“.² Tako, etnografija posjeduje obilježja fragmentiranosti i raznolikosti koji ujedinjuje niz istraživačkih metoda, analiza te teorijskih definicija koji u konačnici dovode do cjelovitog razumijevanja samog predmeta istraživanja. No isto tako, moramo istaknuti kako etnografija ujedno označava i ispreplitanje dviju kultura, one istraživača etnografa te one zajednice koju promatra.

Načini tj. istraživačke tehnike i metode kojima se etnografi služe pri provođenju svojih istraživanja su mnogobrojne. Najčešće su to metode sudjelovanja s promatranjem, intervjui, analize govornog diskursa i naracija — narativne analize, potom prikupljanje i interpretacija vizualnih materijala koji općenito uključuju fotografije, videe ili filmove. Ono ključno kod etnografskog istraživanja jest suživljavanje s promatranom zajednicom. Točnije, etnografi ne nastoje stvoriti distancu prema istraživanom predmetu, već se nastoje u potpunosti saživjeti sa istraživanom zajednicom te proživljavati kulturu kroz iskustvene doživljaje.

„Etnografija, kao metoda istraživanja, počiva na temeljnim kriterijima kao sto su:

- terenski rad (direktan kontakt s osobama ili zajednicama o kojima se radi istraživanje, uključivanje u njihov svakodnevni život)
- različite tehnike (promatranje što se događa, aktivno slušanje svega što je rečeno, postavljanje pitanja...)
- pisanje etnografskog rada ili izvještaja koji je bogat detaljima
- indukcija (razvoj teorije) i naglašavanje tj. svjesnost uloge teorije u procesu istraživanja — svijest o ulozi istraživača ili istraživačice (predznanja, subjektivnost...) – samorefleksivnost.

Etnologija polazi od stajališta da postoje različita razumijevanja svakodnevice i stvarnosti te odbacuje vrijednosnu neutralnost stvaratelja znanja. Također je i refleksivna znanost, jer znanje shvaća kao dio osobnog iskustva prorade zbilje“.³

² Mirković, M., 2017. Etnografija i etnografski film, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, diplomski rad str. 3.

³ Potkonjak, Sanja, 2014., Teren za etnologe početnike, Hrvatsko etnološko društvo, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Odsjek za etnologiju i kulturnu antropologiju, Zagreb, str. 14

Vizualna antropologija

Vizualna antropologija dio je grane sociokulturne antropologije koja se izvorno bavi audiovizualnim oblicima koji za cilj imaju stvaranje antropološkoga znanja te širenje istoga u javnosti. U najširem smislu vizualna antropologija istražuje sve ono što ljudi proizvode (fotografsku, filmsku i umjetničku produkciju, materijalnu kulturu, tjelesno izražavanje, uređenje prostora itd.), kako bi to drugi, gledatelji koji tim procesima nisu svjedočili, vidjeli.⁴

U samim počecima razvoja vizualne antropologije prevladavalo je mišljenje da je filmski zapis daleko realističniji od pukog prenošenja riječi, no upitna je bila njegova znanstvena utemeljenost i vjerodostojnost podataka izneseni u istom. „Polazimo od premise da pisani i vizualni prikazi kulture odavno dijele dijalektički odnos interakcije i utjecaja, pri čemu djeluju jedno na drugo, ali tek gdjekad i otvoreno upućuju na taj odnos. Tvrđimo, nadalje, da je sve dosad, a to se može i nastaviti, takvo uzajamno oplođivanje igralo važnu ulogu u revitaliziranju i promjeni stvaranja međukulturnih prikaza“.⁵

Zaključno, vizualna antropologija otvorila je nove vidike prema etnografskim odnosima. Otkrivaju se nove teme, a kroz vizualne prikaze prikazuju se i novi odnosi međupovezanosti između subjekata filma, gledatelja i subjekta aktera.

Dokumentarni film

Dokumentarni film rezultat je interesa ljudi da cjelovito reproduciraju stvarnost oko sebe, pritom ostavljajući dokaze o određenim događajima na određenom prostoru u određenom vremenu. Upravo je njegova realističnost i zornost prikaza ono što ga obilježava i ističe od drugih vrsta filmova. Spomenuta karakteristika vremenom je postala njegov temelj te se samim time u ovoj vrsti filmova primat daje stvarnim događajima, koji su upotpunjeni onim izmijenjenim, a koji upotpunjuju cjelokupnu sliku. Međutim, valja istaći kako niti jedan dokumentarni film ne može biti u potpunosti realističan, upravo zbog toga što je to *film* koji unosi elemente filmske zbilje koje su različite od stvarnosti što u konačnici dovodi do toga da je njegova definicija u kojoj on „predstavlja stvarne događaje i osobe“ problematična.

⁴ <http://struna.ihj.hr/naziv/vizualna-antropologija/22561/>, 27.7.2019.

⁵ Luthehaus, N., Cool, J., Izgubljene i pronađene paradigme: »kriza reprezentacije« i vizualna antropologija: <http://www.matica.hr/kolo/302/izgubljene-i-pronaene-paradigme-kriza-reprezentacije-i-vizualna-antropologija-20419/>, 27.7.2019.

Bez obzira na problematičnost opće definicije dokumentarnih filmova, svi oni posjeduju nekoliko zajedničkih elemenata. Jedan od tih elemenata je oslanjanje na ljude koji su u određenom trenutku bili sudionici ili svjedočili događaju koji se dokumentira, dok se profesionalni glumci u njima pojavljuju u vrlo rijetkim situacijama. Uz to, nadovezuje se i praksa snimanja većine filma izvan studija, u prirodnoj, neizmijenjenoj okolini. Drugo obilježje dokumentarnih filmova je njihov nedostatak senzacionalnosti koji krasi ostale oblike filmova, upravo zbog toga što je naglasak na prikazu *stvarnosti*, a ne upotrebama tehnike filma. Treći element koji valja pobliže opisati je sama perspektiva iz koje se dokumentarni film prikazuje. U svim dokumentarnim filmovima, uz korištenje metode logičkog izlaganja, stvara se jasna razlika između autorovih subjektivnih stavova i neizmijenjene građe. Sukladno tome, sam autor odlučuje koliko će subjektivnog unijeti u svoj rad, a da pritom film u potpunosti ne gubi vrijednost dokumenta. Međutim, upravo je isprepletenost i opozicija tih dvaju slojeva ono što dokumentarni film razdvaja od „dokumenta“. Međutim, kako bi se poštovala dokumentarnost filma, autor svoju perspektivu mora učiniti što samozatajnijom, a da pritom očuva i načela objektivnosti i autentičnosti koji ovaj žanr definiraju. Primjerice, u filmu Roberta J. Flahertyeva *Čovjek s Arana* (1934.), autorov komentar na život ljudi s Arana izostaje do samog kraja. Tijekom filma on suprotstavlja kadrove mora s kadrovima njegovih žrtava, da bi tek u njegovom finalu dao svoj vlastiti komentar na dramu života spomenute skupine ljudi. Time se održava dokumentarnost filma, ali i daje dodatan element drame koji, u opoziciji sa neizmijenjenom građom, unosi autorovu perspektivu u rad.⁶

Zaključno, nedvojbeno je da se dokumentarni film temelji na neizmijenjenim događajima iz prošlosti, a koji su isprepleteni autorom perspektivnom. Samim time, film ne može nikada u potpunosti biti dokumentaran, već se to svojstvo može istaknuti ukoliko se određeni fenomen promatra kao dokument.

Etnografski film

Budući da je temeljni dio ovoga rada, nužno je definirati etnografski film i njegove ključne karakteristike. Naime, etnografski film nastaje kao podvrsta dokumentarnog filma, a već od svojih početaka nastoji opravdati svoju znanstvenu vrijednost unutar znanosti antropologije i filmologije. Već u samim počecima unutar etnografskog filma dolazi do sukoba dvaju cjelina,

⁶ Peterlić, A., 2018., Osnove teorije filma, Akademija dramske umjetnosti, Zagreb, str. 238.

na koji način spojiti znanstveno istraživanje temeljeno na empirijskim dokazima koji teže objektivnosti i istinitosti te audiovizualni prikaz prilagođen filmskim zahtjevima i normama.

„Termin etnografski film primjenjuje se kao sinonim za filmsku vrstu, što, kao i u slučaju svih filmskih vrsta i rodova, automatski ne predstavlja homogenost filmskih uradaka kao ni čistoću granica. Novonastale forme etnografskih filmskih uradaka pojavljuju se pod raznim imenima, ovisno o tematici odnosu sa snimanim subjektima i autorima: autoenografija, autoreferencijalni etnografski film, kolaborativni film, film zajednice, autohtoni etnografski film i drugi. Bez obzira na njihova razlikovna obilježja, u teoriji filma stanovito je zajedništvo roda ili razredno zajedništvo zbog kojih ih možemo svrstati u filmsku vrstu poznatu pod imenom etnografski film“.⁷

Unutar etnografskog filma razvile su se i podvrste poput kolaborativni film i film zajednice. Također, nekada se kao podvrsta etnografskog filma razvija i suvremeni autohtoni film, no danas se on smatra zasebnom vrstom te se kao takav i razvija. Razvojem autohtonog filma dolazi i do razvoja etnografskih filmova. Naime, razvijaju se novi oblici koji prave odmak od klasičnog dokumentarnog filma, a to su eksperimentalni i animirani filmovi.

Kao svaki drugi žanr i etnografski film ima svoja pravila i zadaće koje je dužan ispuniti da bi se nazivao etnografskim. "Prikaz ne zapadnjačkih zajednica nužno ne podrazumijeva da je određeni filmski tekst etnografski. Ono što film ili pisani tekst čini etnografskim, jesu metoda, tehnika i jasni istraživački kriteriji. Profesor antropologije Karl G. Heider opisuje etnografiju kao način stvaranja detaljnog opisa i analize ljudskog ponašanja, temeljenog na vremenski dužem periodu promatranja na određenom mjestu".⁸ Zaključno, etnografski film kao ključni temelj ima istraživanje ljudskog ponašanja te u konačnici to prikazuje kroz audiovizualan prikaz. Također, etnografski film mora sadržavati neke ključne elemente. Jedan od njih je naracija, umetanje rečenica kako bi se dodatno pojasnio vizualan prikaz. Tehnički elementi poput slike, glazbe, tona, obrade i montaže, izrazito su važni. No svakako još valja istaknuti da je suradnja dionika pri izradi filma ključna. Dolazi do suradnje triju subjekata: istraživača, subjekta i gledatelja. Na ovaj način se stvara idealan subjekt, ali i idealan gledatelj. Stoga dolazi u pitanje i sama vjerodostojnost ovih filmova. Cilj svakog etnografskog filma jest uvjeriti gledatelja u istinitost onoga što prikazuje.

⁷ Borjan, E., 2013., Drugi na filmu Etnografski film i autohtono filmsko stvaralaštvo, Hrvatski filmski savez.

⁸ Heider prema Mustać, A. 2012., Kinematografski aparat kao znanstvena metoda: analiza etnografskih filmova Ozarena šuma i Kronike jednog ljeta, Sveučilište u Rijeci, Rijeka, str. 2.

KULTURNA ANTROPOLOGIJA

Kulturna antropologija ili sociokulturna antropologija je grana antropologije koja se svrstava u društveno-humanističke znanosti o čovjeku kao društvenom i kulturnom biću.⁹ Ova grana promatranja od izrazite je važnosti jer obuhvaća i društvene i kulturne pojave u cijelosti, a fokus stavlja na njihovu interakciju. Također, kulturna antropologija polazi od konkretnih istraživanja strukture i dinamike pojedinih sociokulturnih obilježja ljudske kulture, ali pri tome sagledava i ono tipično za pojedinu kulturu kao i ono opće. Postoje dvije perspektive kulturne antropologije; jedna označava holistički pristup u razumijevanju kulture kao interaktivne složene cjeline dok druga, kulturni relativizam, označava razumijevanje kulture unutar njihovog vlastitog konteksta.

Nadalje u tekstu definirat će se pojmovi kulture i identiteta kako identiteta turista tako i identiteta lokalnog stanovništva.

Kultura

Pojam kultura dolazi od latinske riječi *cultura* što označava obrađivanje zemlje, njegu tijela i duha, oplemenjivanje i poštovanje. Već u povijesti ovaj pojam definiran je kao vrlo kompleksan pojam te do danas nije definirana konkretna i jedinstvena definicija, no svakako valja istaknuti neke od tumačenja.

Naime, pojam obično označava složenu cjelinu institucija, vrijednosti, predodžbi i praksi koje čine život određene ljudske zajednice, a prenose se „s koljena na koljeno“ generacijski najčešće direktnim učenjem ili učenjem promatranjem. Po definiciji E. B. Tylora, koja se smatra prvom znanstvenom i najširoom definicijom, kultura se odnosi na znanje, vjeru, umjetnost, moral, zakone i običaje. Tom rasponu valja dodati da se, u suprotnosti s današnjim duhovnim značenjem koje ju vezuje za simbolički svijet odvojen od tjelesnih potreba, ona prvotno odnosila na materijalni proces kolonizacije, štovanja, obradbe i oplođivanja zemlje. Spajajući prirodu i duh, nužnost i slobodu, antropologiju i estetiku, pojam kulture oscilirao je

⁹ <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=34567>, 6.8.2019.

tijekom povijesti među tim polovima, što ga je obilježilo unutarnjom podvojenošću te stalnim pokušajima njezina prevladavanja.¹⁰

Također, valja napomenuti kako se svaka kultura sastoji od nekoliko elemenata, a neki od njih su:

- a) Pogled na svijet
- b) Vrijednosti zajednice i orijentacije iste
- c) Institucije unutar kojih se odvija kulturni proces
- d) Jezik kao oblik ljudske komunikacije
- e) Materijalne nasljeđevine kulture

Uz to, kultura obuhvaća i neke ključne karakteristike po kojima jedna kultura jednog naroda biva jedinstvena spram druge kulture drugog naroda:

- a) Kultura se temelji na simbolima
- b) Ljudi pomoću kulture u istim društvu dijele zajedničko ponašanje i način razmišljanja
- c) Kultura se uči, točnije kultura se nasljeđuje kroz društvo, ključno je da osoba mora naučiti kulturu drugih članova svoje zajednice
- d) Kultura je prilagodljiva, ljudi je koriste da se fleksibilno i brzo prilagode promjenama u svijetu i oko njih.

Daleko u povijesti kultura se smatrala povlasticom manjine, stvar bogatstva, vremena ili slučajne sreće. Takav način razmišljanja dovodi do pretpostavki tj. različitih pristupa izučavanja među „civiliziranim“, „primitivnim“ i „plemiskim“ kulturama. Kako su istraživanja tekla i kako su se razvijala i taj jaz postajao je manje istaknut. Danas, istraživači, najčešće antropolozi prihvaćaju termin kulture kao pojam koji označava širu definiciju, a koja se dakako može primijeniti na široku raznolikost društva.

¹⁰ <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=34552>, 8.8.2019.

Identitet

Pojam identitet dolazi od latinske riječi *identitas* što označava karakterističnu jedinicu, istovjetnost ili potpunu jednakost. U definiciji identitet predstavlja odnos po kojemu je netko ili nešto jednako samom sebi, točnije isto; skup značajki koje neku osobu čine onom koja jest ili onim što jest.

U sociologiji, skup značajki koje određuju posebnost pojedinca ili skupine u smislu različitosti ili pak pripadnosti u odnosu na druge pojedince ili skupine. Individualni identitet odgovor je na pitanje „tko sam ja?“, a proizlazi iz činjenica koje tvore pojedinčev životopis, koji je jedinstven i neponovljiv, te iz vlastitih iskaza o pripadnosti različitim skupinama, nacionalnosti, koje čine društveni ili kolektivni identitet, svojstven ili tipičan većemu broju pojedinaca.

„Kada govorimo o nacionalnosti, ona može biti određena porijeklom ili vlastitim opredjeljenjem, pri čemu osjećaj pripadnosti određenoj naciji proizlazi iz samoodređenja sebe kao člana nacionalne grupe, a značajnu ulogu ima emocionalna komponenta. Članovi iste grupe dijele vrijednosti, stavove, vjerovanja, običaje, jezik, religiju. Također je moguće da se pojedinac nalazi pod utjecajem dviju različitih kultura, dakle, postoji mogućnost identifikacije s dvije različite kulture. Pokazalo se da takva situacija može imati nepovoljan utjecaj na formiranje identiteta uslijed konflikta vrijednosti, stavova i normi kod onih nacija/kultura koje su bitno različite“.¹¹ Pozitivan utjecaj dviju različitih kultura postoji kada su kulture sličnih vrijednosti, stavova i normi, a to pridonosi svijesti o raznolikosti i, što je najbitnije, toleriranju razlika.

Identitet turista

Kada govorimo o identitetu turista nužno je istaknuti kako ne postoji univerzalni identitet turista po kojem bi mogli točno predodrediti njegovo ponašanje u svakom trenutku, pa čak ni u periodu trajanja njegova turističkog putovanja. No isto tako, najveći broj istraživača se slaže kako je identitet turista promjenjiv te na njega uvelike utječu ostali turistički čimbenici. Turist

¹¹ Korunić, P., 2004., Nacija i nacionalni identitet, Filozofski fakultet u Zagrebu, Odsjek za povijest, Zagreb str. 88.

se definira kao osoba koja boravi izvan svog stalnog mjesta boravka u svrhu odmora i rekreacije na period duzi od jednoga dana, a kraći od mjesec dana.¹² Shodno definiciji turista zaključujemo kako svaki turist dolaskom na svoje odredište mijenja i svoje životne navike. Drugim riječima, turist za vrijeme svoga boravka svoj stari tj. stalni identitet zamjenjuje novim, privremenim identitetom koji je nerijetko prilagođen području i na kojem boravi, ali i zajednici s kojom integrira. Novi identitet koji turist prihvaća dopušta mu slobodnije ponašanje - iz tog razloga njegovo ponašanje ponekad postaje ekstravagantno. Ovakav oblik ponašanja često može izazvati nezadovoljstvo lokalnog stanovništva, ali i međusobne konflikte. Upravo ti konflikti često otvaraju pitanje izaziva li turizam pozitivne ili negativne posljedične reakcije, čime se otvara i pitanje autohtonosti o kojoj će se govoriti u posljednjem poglavlju rada.

Identitet lokalnog stanovništva

Prisustvom turista i lokalno stanovništvo mijenja svoje životne navike, ponašanje pa u konačnici i svoj identitet. Nerijetka je pojava da se lokalno stanovništvo u toku turističke sezone ili sezone pojačanih posjeta turista buni protiv njihova obitavanja na prostoru življenja lokalne zajednice. Stoga možemo zaključiti kako identitet lokalnog stanovništva zavisi o identitetu turista te su to dva nerazdvojiva pojma. „Prema tome, prethodno opisan promijenjeni identitet turista često ima dvojaki utjecaj:

1. stimulira neke pozitivne osobine lokalnog ponašanja: promiče samosvijest, ponos, samopouzdanje i solidarnost u lokalnim stanovništvom; ili
2. izaziva negodovanje zbog prisutnosti turista: vodi do osjećaja dosade, opozicije pa čak i mržnje prema turistima.

Automatski, stvara se niz binarnih opozicija:

- mi i oni,
- domaćini i gosti,
- posjećeni i posjetitelji,

¹² Pirjevac, B., 2002., Počela turizma, mikrorad d.o.o., Zagreb str. 5

· insajderi i autsajderi“.¹³

U interakciji lokalnog stanovništva i turista dolazi do niza pozitivnih i negativnih pojava. Jedna od pozitivnih pojava jest osjećaj važnosti za lokalno stanovništvo. Kapitalna moć koju turizam prividno izaziva kod lokalnog stanovništva pruža im osjećaj moći, važnosti, a potom i osobnog zadovoljstva. U slučaju negativnih aspekata općenito se javlja pitanje masovnosti turizma. Najčešći rezultat masovnosti turizma jest tzv. pojam praznih ljuštura. „Poznate su, međutim, i reakcije lokalne populacije koje se očituju u povećanim cijenama proizvoda vezanih uz turizam, a tako i usluga. Uobičajeni odgovor na takvu situaciju očituje se u iskrivljenim vrijednostima kao što su prijevara, rast cijena za turiste, grubost, ravnodušnost. Podjela na insajdere i autsajdere vrlo je dinamična. U većini zemalja ta podjela dobila je i legitimitet pa su tako cijene noćenja u hotelu više za turiste iz stranih zemalja, a niže za turiste iz zemlje destinacije. Takvo se formiranje cijena donosi na razini hotela, čitave destinacije ili je to jednostavno državna politika. Često takva politika i nema veze s negodovanjem prema turistima, već je u vezi s mogućnošću brze i lake zarade za što manje rada“.¹⁴ Kao rezultat toga dolazi do nemogućnosti domaćeg stanovništva za pronalaskom smještajnih objekata, životni standard prelazi platežnu moć domaćeg stanovništva itd.

¹³ Jelinčić, D. A., 2006. Turizam vs. Identitet, Globalizacija i tradicija, Institut za međunarodne odnose, str. 164.

¹⁴ Isto, str. 165.

TURIZAM

Kroz ovo poglavlje definirat ćemo poveznicu antropologije i turizma. Točnije, ključnim pojmovima poput kulturnog turizma i kulturnog konflikta nastojat će se prikazati na koji način turizam može utjecati na promjene u kulturi, a potom i u čitavoj zajednici na čijem se prostoru odvija. U posljednjem potpoglavlju istaknut će se globalizacija turizma kao ključan faktor pri razradi teme ovoga rada.

Kulturni turizam

„Pojam kulturnog turizma sjedinjuje u sebi pojmove kulture i turizma. Ako se ta dva pojma pokušaju zamisliti u nekom kontekstu, na prvi se pogled čini da su vrlo blisko vezani i da se vrlo dobro upotpunjuju. Naime, jasno je da kultura i kulturna baština pridonose atraktivnosti određene turističke destinacije pa su prema tome često i preduvjet turističkog odabira“.¹⁵ Kako su se do danas potrebe suvremenog turista uvelike promijenile, turisti u sve većoj mjeri tragaju za selektivnim oblicima turizma koji će im pružiti autentičan doživljaj te iz kojeg će moći ponijeti i materijalne i nematerijalne memorabilije. Jedan od rezultata takvih potreba je i kulturni turizam. To je oblik turizma koji unazad nekoliko godina doživljava sve veći porast. Današnji turisti tragaju za kulturnom raznolikosti, jedinstvenim događajima te do sada ne viđenom ponudom.

Kulturni turizam može se temeljiti na materijalnoj baštini. To su ponajprije muzeji i galerije, potom razni kulturni spomenici i druge fizičke ostavštine iz različitog vremenskog perioda. No ne treba zaboraviti i važnost nematerijalne kulturne baštine. Tu se posebno ističu stari zanati, tradicije i običaji. Njihova važnost leži u tome da turist može biti direktno dio takvog oblika kulturnog nasljeđa.

¹⁵ <https://www.culturenet.hr/default.aspx?id=23209&>, 29.7.2019.

Kulturni kontakt i kulturni konflikt

Kulturni kontakt je sastavni dio kulturnog turizma. Prilikom kulturno kontakta na određenom prostoru suočavaju se dvije različite kulture, a svaka je jedinstvena na svoj način. Kulturni kontakt može se povezati i s pojmom interkulturalnosti. Interkulturalnost, u svom značenju poznat i pod pojmom multikulturalnost, označava oblike znanstvenih istraživanja, izobrazbi, javnih politika prema useljenicima te poslovnih odnosa i komunikacija između tvrtki kojima se omogućuje razumijevanje i suradnja među pripadnicima različitih kultura i naroda na način da smanjuju ili uklanjaju predrasude i stereotipe o drugima. Prilikom kulturnog kontakta između turista i lokalnog stanovništva, turist najčešće ima povlaštenu ulogu, to je nerijetko zbog veće platežne moći, ali se i njegov boravak povezuje s dokolicom koja nužno podrazumijeva uživanje u slobodnom vremenu.

Iako se prema većini istraživača, kulturni kontakt smatra tvoriteljem harmonije među kulturama, to najčešće nije tako. Susret dvaju različitih kultura nerijetko izaziva kulturni konflikt. Prema Robinsonu¹⁶, kulturni konflikt može se podijeliti na sljedeće tipove:

- konflikt turist – domaćin;
- konflikt međunarodni operatori u turizmu – receptivna zemlja;
- konflikt koji proizlazi iz loše reklame; i
- konflikt između različitih sektora receptivne zemlje.

Najčešći izvor konflikata jest ona između turista i domaćina, a kao razlog tomu smatra se različit način življenja te drugačiji ciljevi. „Idealni model kontakta ‘turist–domaćin’ često je narušen neravnotežom u susretu između bogatih posjetitelja i siromašnog lokalnog stanovništva. Turizam, isto tako, može izazvati nemir i nelagodu u svakodnevnom životu lokalne populacije kada se prioritet daje infrastrukturama i funkcijama namijenjenim turistima. Kulturni šok pojačava se i razlikom u životnim standardima gosta i domaćina, a može čak predstavljati i prijetnju kulturnim identitetima. Turizam, dakle, može biti prijenosno

¹⁶ Robinson prema Jelinčić, D. A., 2006. Turizam vs. Identitet, Globalizacija i tradicija, Institut za međunarodne odnose, str. 167.

sredstvo te prijetnje ili, naprotiv, može pomoći zajednicama da učvrste vlastite kulturne identitete i daju priliku drugima da ih upoznaju“.¹⁷

Interakcija kulturnog identiteta i turizma

Kada promatramo turizam kao fenomen, možemo zaključiti kako turizam nije statičan već dinamičan. Shodno tome, turizam uvelike utječe na kulturni identitet. Primjer toga jesu promjene u tradiciji koje su uzrokovane globalizacijom i rastom turizma kao privredne grane u mnogim zemljama. Pojedine zemlje mijenjaju svoju tradiciju kako bi se prilagodile potrebama i željama turista. Kulturom jednog naroda smatra se sve ono što taj narod posjeduje i vrednuje, ali i sve ono što prima od onih koji dolaze. Samim time kultura može biti puno šira od nacionalnih granica. „Kultura čovječanstva nije fizički zbroj nacionalnih kultura. Specifičnosti nacionalnih kultura tek su doprinosi široj svjetskoj kulturi. Tradicija jednog naroda i jedne sredine uključuje sve to, pripadnost širim kulturnim krugovima i civilizacijama koje su živjele, stvarale i razvijale se na njegovu tlu kroz čitavu njegovu prošlost“.¹⁸

Kako je danas turizam snažan ekonomski pokretač, a vrlo je rasprostranjen, smatra se da turizam ujedno i najviše utječe na identitet i promjene u kulturnoj baštini te da se isti mijenjaju u skladu s potrebama turizma.

Dakle, kada interakciju turizma s lokalnim zajednicama analiziramo u odnosu na negativne i pozitivne aspekte, tada ne vrijede opća pravila. Svakako je ključno težiti što izvornijim oblicima tradicije s ciljem vjerodostojnijeg predstavljanja iste, no pri tome i zadovoljiti potrebe turista na način da izvornost i autentičnost budi osnovni atributi ponude.

Globalizacija turizma

Kada govorimo o globalizaciji, nužno je ograditi se od definiranja globalizacije kao pojma. Naime, globalizacija označava proces, točnije procese u kontinuiranim društvenim promjenama.¹⁹ Ne postoji općeprihvaćena definicija globalizacije. Ipak, slažemo se sa zaključkom Antonyja Giddensa kako je globalizacija „intenziviranje društvenih veza diljem

¹⁷ Jelinčić, D. A., 2006. Turizam vs. Identitet, Globalizacija i tradicija, Institut za međunarodne odnose, str. 163

¹⁸ Jelinčić, D. A., 2006. Turizam vs. Identitet, Globalizacija i tradicija, Institut za međunarodne odnose, str. 167.

¹⁹ Milardović, A., 1999. Globalizacija, Osijek-Zagreb-Split, Pan liber., str. 3.

svijeta, i to tako da veoma udaljena mjesta bivaju povezana u toj mjeri da događaji u jednom mjestu mogu biti uzrokom ili posljedicom događaja u nekom drugom, koje je stotinama kilometara udaljeno, i obrnuto”.²⁰

Globalizacija u kontekstu ovoga rada vrlo je važna upravo iz razloga što se danas sve više pozornosti obraća na procese lokalne apsorpcije globalnih kulturnih tokova i mješavinu globalnih i lokalnih kulturnih elemenata.²¹ Kako su esencijalni elementi lokalnog izrazito snažni, ujedinjeni i jedinstveni, postavlja se pitanje koliko dotoci drugih kulturnih raznolikosti mogu utjecati na lokalno stanovništvo. Primjerice, dolaskom druge kulture na određeno područje, ta ista kultura se na neki način mora uskladiti s lokalnim. Taj dotok zapravo prolazi kroz filter „lokalaca“ te nailazi na mogućnost odbijanja, interpretacije, prihvaćanja ili pak transformacije akcija i oblika. Zaključno iz navedenog, lokalno je zapravo suviše snažno da bi kulturni utjecaji globalne kulture koji donosi turizam imao utjecanja na nju.²² No, praksa najčešće pokazuje suprotno. Lokalno se mijenja kroz utjecaj vanjskih kulturnih elemenata. „Život i kulturni identitet pojedinca sve se manje oblikuju prema tradicionalnim okvirima. To znači da je uobičajena kulturna proizvodnja danas ugrožena aktivnost“.²³

Globalizacija je svakako jedan od najsnažniji suvremenih procesa. Shodno tome, mnoštvo kulturnih elemenata biva preobraženo u srazu interakcija različitih kultura. Točnije, pri susretu lokalnog i stranog, uz moguće kulturne šokove, konflikte i slično, dolazi do stvaranje novih kulturnih elemenata, a potom i stvaranje novih životnih stilova, predodžbi, razmišljanja i ostalog.

²⁰ Giddens prema Veselica, V., 2003., Globalizacija i nova ekonomija, Zagreb, Ekonomski fakultet, str. 7.

²¹ Schuerkens, U., 2004. Sociološko i antropološko istraživanje globalizacije i lokalizacije, Europski glasnik, Društvo hrvatskih pisaca str. 528.

²² Sassen., S., 2004. Lokalni akteri u globalnoj politici, Europski glasnik, str 534

²³ Schuerkens, U., 2004. Sociološko i antropološko istraživanje globalizacije i lokalizacije, Europski glasnik, Društvo hrvatskih pisaca str. 529.

KRITIČKA ANALIZA FILMA „FRAMING THE OTHER“

U prethodnim poglavljima izneseni su teorijski aspekti nužni za analizu promatranog filma „Framing the other“. Framing the Other film je nastao u režiji Ilja Koka i Willema Timmersa, a sniman je u Nizozemskoj i Etiopiji. Produciran je 2012. godine. Prve produkcije u ožujku 2012. godine bile su u Češkoj Republici i u Nizozemskoj. Naknadno u sklopu festivala Planet + Doc Film Festival projicira se u Poljskoj te poslije na festivalu Fargo Film Festival 2014. godine u Sjedinjenim američkim Državama.

Kako je i cilj ovoga rada bio prezentirati utjecaj turizma na ključne kulturne vrijednosti iz perspektive upravo etnografskog filma, u narednim poglavljima analizirat će se radnja filma s ciljem potkrepljivanja gore navedenog teorijskog dijela.

Radnja filma „Framing the other“ što u prijevodu znači „Uokviriti drugog“ odvija se u slijevu rijeke Omo, u istočnoj afričkoj državi Etiopiji gdje je naseljeno pleme Mursi. Žene iz plemena Mursi poznate su po tome što u donje usne stavljaju velike tanjure te se ritualno ukrašavaju velikim i bogato ukrašenim naušnicama najčešće napravljene od rogova mrtvih životinja ili pak drugih predmeta iz prirode koja ih okružuje. Ritualni oblik ukrašavanja za ovo pleme unazad nekoliko godina postala je turistička atrakcija. Iz godine u godinu sve je veći broj zapadnih turista koji dolaze vidjeti neobične prizore ukrašenih domorodaca. Broj posjetitelja je sve veći, te se sada broji na stotine. Dolaskom turista Mursi uočavaju priliku za zaradom, te im jedan od glavnih izvora zarade postaje poziranje za turiste koji nakon što ih fotografiraju, svaku fotografiju plaćaju. Kako bi zaradili više, ukrašavaju svoje "nošnje" i ukrase, kako bi se strancima učinili egzotičnijima. No, isto tako kako bi bili zanimljiviji turistima, žene ukrašavaju svoja tijela izmišljenim simbolima čime dolazi do propadanja, odnosno mijenjanja njihove izvorne autohtone kulture.

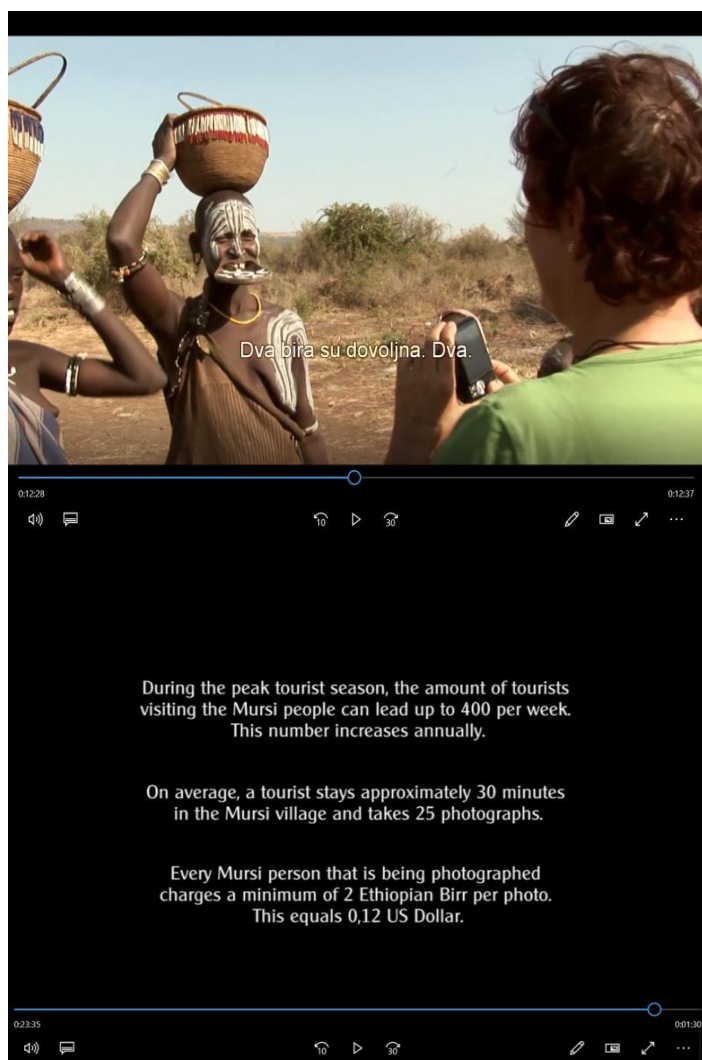
Slika 1. Isječak iz filma – fotografiranje domorotkinje

Izvor: <https://cdn.nexternal.com/der/images/framing-the-other.jpg>, 28.7.2019.

Elementi etnografskog filma jasno su vidljivi tijekom trajanja cijelog filma. Najupečatljiviji dio filma jesu tehničke kompetencije tj. slika zvuk i obrada. Zvuk i glazba izrazito su važni. Popratni zvukovi su autentični za to područje, te ujedno i prate radnju filma. Također, u vremenu kada glazba nije prisutna, izraženi su poratni zvukovi poput jasnih i prepoznatljivih šumova prirode, obrade i slično. Slika je jednostavna, jasna i fokusirana na ono bitno. Kadrovi iz kojih je snimano su odabrani na način da ističu točno ono što je u datom trenutku nužno za prikazivanje osnovne ideje filma. Isto tako, zvučni elementi ne ističu se te ne odvrću pozornost slikovnog prikaza.

Uočavaju se elementi naracije čime se nastoji pojasniti ono što je iz vizualnog dijela teže zaključiti. Ono je posebno istaknuto na kraju filma, gdje se u nekoliko prikaza nastoje objasniti sve nejasnoće u radnji filma, ali i dodatna objašnjenja koja se nameću kao odgovor pojedinim problemskim pitanjima. Prema riječima autora filma, prijevodi Nadove, žene naratorice iz plemena Mursi, su su djelomično prevedeni. Na primjer, u početnim scenama filma Nadoge kaže: "S novcem koji imamo možemo jesti: ako je puno novca, kupujemo stoku; ako je to malo, mi samo kupimo male stvari" (prijevod autorice). Ipak, u filmu, ovo je

prevedeno kao: "Samo nam daju novac, a oni tada odlaze".²⁴ Iz ovog primjera možemo zaključiti kako su i neki dijelovi naracije upitne vjerodostojnosti. Povlači se paralela koliko su uistinu autori, kao zapadni promatrači, mogli biti objektivni te jesu li uopće željeli prikazati stvarnost iz perspektive lokalnog stanovništva.

Slika 2. Primjeri naracije

Izvor: Izrada autorice

Također, uočeni su elementi točke gledišta i montaže te kontekstualizacije. Naime, kroz polusatno trajanje filma, prikazani su svi elementi proučavanja i istraživanja. Radnja filma

²⁴ Cool., J., Gardening Metadata in the New Media Ecology: A Manifesto (of Sorts) for Ethnographic Film https://docs.wixstatic.com/ugd/b73b5d_35f2d696d7d0498db6c48fe8a425da93.pdf, 27.8.2019.

nije teška za praćenje te su izdvajanjem bitnih elemenata u kratkom roku iznesene sve ključne činjenice.

Pitanje autentičnosti jedno je od ključnih pitanja koje se proteže duž ovog filma. Nekoliko scena u filmu ključni su za prikaz gubljenja izvornosti, autentičnosti, koje je pleme imalo prije pojave turista. Ukrašavanje tijela simbolima jedno je od tih. Naime, kada se žene ukrašavaju simbolima, ukrašavaju se bez određenog značenja, cilj im je jedino svidjeti se turistima te privući njihovu pažnju. Iz istog razloga čupaju trepavice, ukrašavaju pločice, izlažu djecu fotografiranju i slično. Primjer gubljenja autentičnosti u plemenu Mursi lako je primjenjiv i na suvremeni turizam razvijenih turističkih destinacija. U želji da se turistu prezentira što kvalitetnije autentičan način življenja, nerijetko dolazi do preuveličavanja ili pak lažnog predstavljanja kulturnih vrijednosti žitelja i načina života. No svakako valja istaknuti kako je pitanje autentičnosti pitanje na koje je vrlo teško odgovoriti. Kako danas društvo nije statično, postavlja se i pitanje dokle seže autentičnost. Najčešće su to odgovori na koje samo domaći žitelji mogu pružiti odgovor. Također, postoje i primjeri potpuno iskrivljenijih prikaza autentičnosti, što u konačnici prelazi granice vrijednoga.

Na primjeru Mursa možemo vidjeti kako se njihova kulturna baština interpretira kroz sferu konzumerizma. Stoga možemo zaključiti kako je tradicija za Murse samo podloga za privlačenje turista. Štoviše, turisti najčešće dolaze u neznanju prema onome što ih čeka, stoga autentičnost kao takva gotovo i nije bitna.

Zanimljivost koja se protezala za vrijeme filma jest i jezik kojim Mursi komuniciraju s turistima. Naime, Mursi govore svojim materinjom jezikom, no kada je u pitanju traženje novca tj. naplate za fotografiranje slobodno se izražavaju na engleskom jeziku tj. jeziku koji zapadni turist razumije. Stoga, iako govorimo o plemenu koje je poprilično nerazvijeno u tehnološkom pogledu, uočava se jasna prilagodba na modernitet koji su zapadnjaci donijeli sa sobom.

Percepcija međusobne interakcije je dakako isto tako drugačije shvaćena od domorodaca, ali i posjetitelja. Jasno se uočavaju elementi kulturnog konflikta. Dolaskom u pleme, zapadni turisti osjećaju moć te potrebu da istu i pokažu. Ističu se elementi platežne moći, obrazovanja i sličnih elemenata što ih postavlja iznad domorodaca. S druge strane, žene Mursi ponašanje turista gledaju na način da ukoliko su platili za fotografiju više, tada su bolje i obrnuto. No u nekim scenama uočavaju se elementi međusobne empatije (slika 3).

Slika 3. Percepcija interakcije od strane turista

Izvor: Izrada autorice

Iz Slike 3 i Slike 4 vidimo kako rezultati interakcije podijeljeni i suprotni s obje strane.

Slika 4. Percepcija interakcije od strane domorotkinje

Izvor: Izrada autorice

KRITIČKI OSVRT NA FILM „FRAMING THE OTHER“

U prethodnom poglavlju film je analiziran prema općim odrednicama etnografskog filma, te se prema istima doista može zaključiti da je ovo izvorni etnografski film koji po svim elementima odgovara etnografskom istraživanju. No, kako bi analiza bila sveobuhvatna nužno je otvoriti neka problemska pitanja. Jedno od problemskih pitanja već je spomenuto, a to je pitanje autentičnosti. Kada se u obzir uzme konkretna radnja filma te ih se poveže s teorijskim dijelom rada navedenom u prethodnim poglavljima, pitanje autentičnosti zapravo se može preformulirati u pitanje: postoji li uopće autentičnost? Gledano iz sfere zapadnjačke, suvremene kulture odgovor može biti jednostavan, a to je negacija. Suvremeni način života izrazito je dinamičan te stoga i izrazito fleksibilan. Svaka zajednica modernog vremena primorana je prilagoditi se potreba životnog standarda. Isto tako, ako uzmemo u obzir turizam kao najdinamičniji proces današnjice, tada je ta prilagodba još uočljivija. Stoga, zaključak je da suvremeni svijet svoju autohtonost gubi s pojavom globalizacije, točnije novih trendova koji nužno za sobom povlače i nove potrebe. Međutim, kada govorimo o plemenima i zatvorenim zajednicama izoliranim od civilizacije polazimo od pretpostavke da globalizacija ne dopire do njih. Štoviše, ako nema globalizacije, autentičnost ne dolazi u pitanje. No na primjeru filma, vidimo da to u stvarnosti nije tako. Suvremeni čovjek, turist, više ne ispunjava svoje potrebe u svojoj, poznatoj okolini, već u potrazi za nečim novim i neotkrivenim istražuje područja, poput onog na kojem obitava i pleme Mursi. Pri otkrivanju i zadovoljavanju navedenih potreba, turist nastoji to zadovoljstvo održavati. To je konkretno vidljivo iz broja posjeta koji se iz godine u godinu povećavaju na području kulture Mursa. Pri tome dolazi do omasovljivanja, temeljno kulturni turizam s elementima avanturističkog prelazi u masovni. Utjecaj masovnosti na lokalno stanovništvo djeluje na način da se „lokalci“ prilagođavaju potrebama turista, a kao ključni pokretač ističu zaradu. Pitanje konzumerizma također je jedno od pitanja koje se uočavaju u promatranom filmu. Također, postavlja se pitanje do koje mjere će se lokalno stanovništvo prilagođavati potrebama turista, a isto tako, koja je granica koja će zadovoljavati turiste. Jedna od hipoteza koja se javila prilikom postavljanja ovih pitanja jest ta da nakon što turist izgubi interes unutar određenog marginaliziranog društva, ono tada ostaje bez vlastitog identiteta jer ga je izgubio u procesu prilagodbe turistu. Tu se tada javlja pojam tzv. prazne ljuštare. Domaće stanovništvo gubi temeljni izvor financiranja, no ono ključno, gubi i svoju izvornost što u pitanje dovodi njegov daljnji opstanak i budućnosti. Također, nužno je napomenuti kako su Mursi pojavom turizma

odbacili neke svoje primarne djelatnosti, poput poljodjelstva i stočarstva. Kao razlog tome nameće se činjenica da su Mursi pojavom turizma uočili kako novcem dobivenim od fotografiranja na jednostavniji i brži način mogu doći do novca koji im je potreban za opskrbu. No isto tako, infrastruktura im ne omogućava odvijanje turizma na drugom području osim na području vlastitog doma.

Isto tako, u sferu promatranja dovodi se i promatranje onog drugog. U filmu je vidljivo kako domorodci turiste shvaćaju kao bahate i arogantne, no nužne za njihov opstanak, dok s druge strane, zapadni turisti domorodce gledaju sa žaljenjem. Empatija se na primjeru ovoga filma javlja tek nakon direktnog posjeta. Pri samom kontaktu, turisti se uzdižu iznad lokalnog stanovništva te pokazuju izrazitu potrebu pokazati svoju materijalnu nadmoć nad njima.

Zaključno, primjer utjecaja globalizacije na filmu „Framing the other“ je izrazito snažan. Međutim, uzimajući u obzir da globalni tok kulture nije jednosmjernan te se može opisati kao međukulturna uzajamnost, ovu naizgled negativnu percepciju globalizacije može se promatrati i s njezine pozitivne strane. Primjerice, domorodcima se može dati prilika za pristup određenim dosezima civilizacije, poput higijene ili obrazovanja, dok turist dobiva novu sliku življenja, na skroman i jedinstven način.

ZAKLJUČAK

Ovim radom nastojali su se analizirati utjecaji turizma na promjene kulturnih vrijednosti iz perspektive etnografskog filma. Etnografski film grana je etnografije koji označava istraživanje sociokulturnih čimbenika određenih marginalnih zajednica te mu je osnovni cilj isto približiti široj javnosti.

Etnografija je jedna od znanosti koja se danas u velikom opsegu koristi za provođenje kvalitativnog istraživanja s naglaskom na proučavanje ljudskog društva i kulture. Ključna stavka etnografije je empirijska utemeljenost njezinih istraživanja, a upravo one se temelje na dugotrajnosti njihove primjene. U svojim počecima, etnografija se primjenjivala samo kako bi se razumjele druge kulture, no danas je pretežito usmjerena na povezivanje i otkrivanje zajedničkih elementa „nas“ i „njih“.

Kada govorimo o etnografskom filmu, možemo reći da on nastaje kao težnja za cjelovitom reprodukcijom zbilje. Upravo to i vidimo na primjeru promatranog filma „Framing the other“. Kao temelj ovoga rada postavljena je hipoteza da globalizacija turizma uvelike utječe na promjene u tradiciji i promjene u kulturnim vrijednostima. Hipoteza je ovim filmom ispunjena. Jasno je vidljivo da omasovljavanjem turizma na nerazvijenim područjima, domorodačko stanovništvo prilagođava, a u nekim slučajevima i izmišlja svoju tradiciju kako bi se turistu učinila zanimljivijom s konačnim ciljem veće zarade. Autentičnost tada gubi svoju vrijednost. Isto tako, važno je istaknuti kulturni šok i kulturne konflikte prilikom interakcije dvaju različitih kultura. Najčešće dolazi do nerazumijevanja međusobnih kultura, a ne shvaćanje jedno drugoga često dovodi do konflikta i nezadovoljstva obje strane, što je također vidljivo u filmu.

Kada se radnja viđena u filmu usporedi s trenutnim stanjem zapadnih kultura, kao primjer možemo uzeti Hrvatsku, zaključujemo da je situacija vrlo slična. Turizam u Republici Hrvatskoj unazad nekoliko godina uzima veliki danak. Primjerice, veliki udio državnog proračuna orijentiran je upravo na zaradu od turističke sezone. Isto tako, ljudi se u potpunosti orijentiraju na zaradu od turizma. Na primjer, nije rijedak slučaj kako ljudi odustaju od svojih stalnih poslova te svoje nekretnine iznajmljuju turistima što im, ponekad, omogućava život tokom čitave godine. Na prvi pogled to i nije problem jer omogućava ljudima da na brz i jednostavan način osiguraju si lagodan život, no što ako se dogodi situacija da se intenziteta

dolazaka turista smanji. U slučaju Hrvatske možemo pretpostaviti da postoji izrazito velika mogućnost za javljanjem općeg siromaštva i neimaštine, no u slučaju Mursa, kao predstavnika nerazvijenih zemalja koji su se isto tako odrekli svojih primarnih djelatnosti i u potpunosti se orijentirali ka turizmu, tada je pretpostavka da u slučaju nestanka turizma, dolazi do potpunog izumiranja naroda. Kao autorica ovoga rada, zalažem se za stav da turizam nikako ne smije postati primarna djelatnost jednog naroda. Smatram da ujednačenim razvojem više različitih industrija, zemlje mogu imati isti, ako ne i veći profit. No isto tako, stava sam kako je nužno raditi na očuvanju i jačanju vlastitog identiteta. Identitet je ono po čemu se jedan narod ističe od drugoga. Na primjeru Mursa vidimo ekstremlu narušavanja identiteta i tradicije što je motivirano isključivo materijalnom dobiti. Iako sam mišljenja kako je prihvatljivo da se svjedočenje i obilježavanje određenih kulturnih specifičnosti naplaćuje obzirom da pomaže ekonomskom rastu plemena, činjenica da su žene iz istog plemena spremne na ekstremne činove poput ležanja pred autima turista sve dok oni ne plate.²⁵ Tada i sam pojam tradicije postaje upitan. Kada tradicija postaje još jedna roba na tržištu? Ukoliko se Mursi toliko ponose svojom tradicijom, zašto ne bi dozvolili turistima da fotografiraju njihove glinene ploče bez naplaćivanja? Ne bi li sami članovi plemena trebali biti ponosni na svoju tradiciju te ju nuditi svijetu besplatno? Ova otvorena pitanja povezana su sa dubljim problemima koji se tiču Mursa, a to je nedostatak obrazovanja, zemlje, zdravstvenog osiguranja te vodstva. S druge strane, turisti svojim ponašanjem, primjerice cjenkanjem za nekoliko Birra,²⁶ iskazuju svoju dominaciju nad članovima plemena, naročito kada Nell, nizozemska turistkinja, shvati kako zapravo ona oblikuje ponašanje žene koju želi fotografirati. Uz to, nadovezuje se i problem objektiviziranja žena čije glinene ploče, koje paradoksalno predstavljaju njihovu slobodu i važnost, a zapravo služe kao element koji određuje razinu dominacije turista nad njima. Dodatno, ako promatramo običaj Mursa koji dočekuju turiste u izuzetno preuveličano „autentičnim“ nošnjama i nakitom samo kako bi zaradili nekoliko Birra, postavlja se otvoreno pitanje uništavaju li Mursi svoju tradiciju i kulturu ponašanjima i performansima samo kako bi smanjili dominaciju turista? U obranu ponašanja žena iz spomenutog plemena, nepostojanjem drugih oblika turizma na koja bi mogli zaraditi poput primjerice vođenih tura, ekoturizma itd., ostavljaju vrlo limitirane opcije kako profitirati na susretima s turistima.

²⁵ Régi T., The anthropology of tourism and development in Africa: mobile identities in a pastoral society in South-Ethiopia <https://pdfs.semanticscholar.org/fca9/563367ff163d89f356d76c2cd5576d77cfea.pdf>, 27.8.2019.

²⁶ Birr je službena valuta u Etiopiji (1Birr = 0,03\$; 1Birr = 0,22 kn), <https://www.xe.com/currencyconverter/convert/?Amount=1&From=ETB&To=HRK>, 1.9.2019.

Štoviše, film otvara mnoga pitanja o ulozi turizma u sputavanju lokalne kulture. S jedne strane, pozitivno je to što Mursi pokušavaju zaraditi na susretima s turistima kako bi si osigurali čim lakši život, dok je s druge strane to pogubno za tradiciju koja postaje gotovo jedina roba s kojom su konkurentni na tržištu. Mišljenja sam kako je potrebno da se turisti kao i šira zajednica osvijeste te pogledaju dublje od objektiva kamera te pokušaju, umjesto cjenkanja za nekoliko Birra, educirati članove plemena i osposobe ih za samostalan život te da prestanu biti skupina ljudi kojoj budućnost ovisi o svijetu i ljudima kojeg ne razumiju te kojem ne pripadaju.

Zaključno, etnografski filmovi na najbolji mogući način prikazuju življenje marginalnih zajednica, a unatoč njihovoj upitnoj izvornosti i vjerodostojnosti umanjuje kulturne razlike te se na marginalno gleda kao na nešto poznato. Kultura i identitet svakog naroda su jedinstveni te kao takvi trebaju i opstajati, no pod teretom globalizacije najčešće ne uspijevaju. Nadalje, etnografski filmovi mogu doprinijeti održavanju izvornosti svakog naroda, a ujedno im omogućiti prilagodbu zahtjevima suvremenih potreba.

Literatura

Filmografija

- Framing the Other, 2010.-2011., Ilja Kok, Willem Timmers; Keith Bowers

Knjige i članci u časopisima:

- Borjan, E., 2013. Drugi na filmu Etnografski film i autohtono filmsko stvaralaštvo, Hrvatski filmski savez, Zagreb.
- Jelinčić, D. A., 2006. Turizam vs. Identitet, Globalizacija i tradicija, Institut za međunarodne odnose, Zagreb.
- Korunić, P., 2004. Nacija i nacionalni identitet, Filozofski fakultet u Zagrebu, Odsjek za povijest, Zagreb.
- Mirković, M., 2017. Etnografija i etnografski film, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Pula.
- Milardović, A., 1999. Globalizacija, Osijek-Zagreb-Split, Pan liber, Zagreb.
- Mustać, A., 2012. Kinematografski aparat kao znanstvena metoda: analiza etnografskih filmova Ozarena šuma i Kronike jednog ljeta, Sveučilište u Rijeci, Rijeka.
- Peterlić, A., 2018. Osnove teorije filma, Akademija dramske umjetnosti.
- Potkonjak, S., 2014. Teren za etnologe početnike, Hrvatsko etnološko društvo, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Odsjek za etnologiju i kulturnu antropologiju, Zagreb.
- Pirjevac, B., 2002., Počela turizma, mikrorad d.o.o., Zagreb.
- Sassen, S., 2004. Lokalni akteri u globalnoj politici, Europski glasnik, Zagreb.
- Schuerkens, U., 2004. Sociološko i antropološko istraživanje globalizacije i lokalizacije, Europski glasnik, Društvo hrvatskih pisaca, Zagreb.
- Veselica, V., 2003. Globalizacija i nova ekonomija, Ekonomski fakultet Zagreb, Zagreb.

Internetski izvori:

- Hrvatska enciklopedija – Kultura, <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=34552>, 8.8.2019.
- Hrvatska enciklopedija – Identitet, <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=34567>, 6.8.2019.
- Luthehaus, N., Cool, J., Izgubljene i pronađene paradigme: »kriza reprezentacije« i vizualna antropologija: <http://www.matica.hr/kolo/302/izgubljene-i-pronaene-paradigme-kriza-reprezentacije-i-vizualna-antropologija-20419/>, 27.7.2019.
- Struna, Hrvatsko strukovno nazivlje, <http://struna.ihjj.hr/naziv/etnografija/21086/>, 27.8.2019.
- Što je kulturni turizam?, <https://www.culturenet.hr/default.aspx?id=23209&>, 29.7.2019.
- Régi T., The anthropology of tourism and development in Africa: mobile identities in a pastoral society in South-Ethiopia, <https://pdfs.semanticscholar.org/fca9/563367ff163d89f356d76c2cd5576d77cfea.pdf>, 27.8.2019.
- Vizualna antropologija, <http://struna.ihjj.hr/naziv/vizualna-antropologija/22561/> , 27.7.2019.
- XE Currency Converter, <https://www.xe.com/currencyconverter/convert/?Amount=1&From=ETB&To=HRK>, 1.9.2019.

Popis slika

Slika 1. Isječak iz filma – fotografiranje domorotkinje.....	18
Slika 2. Primjeri naracije.....	19
Slika 3. Percepcija interakcije od strane turista.....	21
Slika 4. Percepcija interakcije od strane domorotkinje.....	21

SAŽETAK

Utjecaji globalizacije na lokalno stanovništvo i tradiciju u posljednjem desetljeću ostavili su veliki trag. Nije strano da je sve veći broj zainteresiranih za proučavanje sociokulturnih aspekta identiteta, pa je i znanost bila primorana dati svoje doprinos. Upravo to se smatra jednim od glavnih razloga nastanka audiovizualne antropologije. Audiovizualna antropologija prikazom pojedinih supkultura, etničkih manjima, ruralnog stanovništva pa i pojedinca kroz dokumentarne i etnografske filmove nastoji približiti gledatelju stvarnu sliku istih te mu priložiti sve dostupne informacije i znanja. Kako bi uopće bilo moguće razumjeti ovaj oblik filmova, nužno je razumjeti neke od sastavnica kulture i kulturnog identiteta, ali i vanjskih utjecaja koji mogu utjecati na promjene u istima. Stoga se nerijetko etnografski film povezuje s utjecajem turizma. Danas je turizam globalni proces koji pri svom djelovanju integrira s različitim kulturama. Točnije, omogućava susret dvaju ili više kultura na istom prostoru, što u konačnici dovodi do interkulturalnosti koja za sobom otvara niz kako pozitivnih tako i negativnih elemenata. Najčešće se postavlja pitanje autentičnosti te u kojoj mjeri se lokalno ima za potrebu adaptirati zahtjevima turista.

Ključne riječi: etnografija, etnografski film, globalizacija turizma, kultura i identitet

SUMMARY

The influence of globalization left a big impact on the local population and tradition in the last decade. Therefore, there is a steady growth of individuals who are interested in examining the socio-cultural aspects of identity thus forcing science to contribute to the cause as well. Its contribution is considered to be one of the key reasons for the creation of audio-visual anthropology. Audio-visual anthropology, through the display of individual sculptures, ethnical minorities, rural population as well as individuals in documentary and ethnographic movies, aims to bring the real picture of the groups mentioned above closer to the audience as well as present all of the available knowledge and information to it. If we want to understand the concept of this genre of movies, it is essential to understand certain aspects of culture and cultural identity, as well as outside influences that can provoke changes in them. Therefore, ethnographic movie is often connected with the influence of tourism. Today, tourism represents a global process that, through its activity, integrates with different cultures. It enables encounters between two or more cultures in the same area, resulting in interculturalism, a process that brings a new set of different positive and negative elements. One of the most common question is the question of authenticity and the range in which the local population has to adapt to the needs of the tourists.

Key words: Ethnography, ethnographic movie, globalization of tourism, culture and identity